MAANDBLAD

Drieledige Indeeling van het Sociale Organisme

2e JAARGANG 1921. N°. 8. 5 AUGUSTUS
REDACTIE EN ADMINISTRATIE P. J. DE HAAN — PARKSTR. 45 — UTRECHT
Prijs 15 cents per nummer. Per abonnement 12 nummers franco per post f 1.80. — Buitenland f 2.10.

School en Leven.

Welhaast 80 jaar geleden schreef Max Stirner, de eenzame denker en schrijver van „der Einzige und sein Eigentum" een opstel over „das unwahre Prinzip unserer Bildung oder der Humanismus und Realismus" [1]). Het laatste deel van den titel sloeg op de toen actueele roep naar algemeene ontwikkeling en onderwijs voor de massa in tegenstelling met het humanitaire onderwijs van de „bevoorrechte klasse", welk vraagstuk eenigszins den vorm aannam van dat, wat wij tegenwoordig zouden noemen: H. B. S.- of Gymnasiumopleiding. Evenals nu zocht men toen naar een „concordaat tusschen school en leven". Heeft ook door de intusschen verloopen tijd deze tegenstelling een eenigszins andere beteekenis gekregen dan toen, zoodat een gedeelte van Stirner's verhandeling niet meer als geheel actueel te beschouwen is, — al datgene wat daar over het „onware beginsel" van het onderwijs als ontwikkelings- en beschavingsfactor gezegd wordt, is niet alleen hoogst actueel, maar stelt eischen op, aan wier verwezenlijking wij eerst in den tegenwoordigen tijd kunnen denken en moeten denken. Wij willen den inhoud van Stirner's opstel in 't kort nagaan.

Door de Fransche revolutie was de vraag naar „algemeene ontwikkeling" op den voorgrond getreden, Moet deze zijn humanistisch, dat is: meer formeel, het verleden bestudeerend om tot geleerden op te leiden, of realistisch, dat is: volgens de moderne natuurwetenschap, om practische menschen voor het leven op te leiden? Boven deze tegenstelling uit moet geeischt worden: dat de kinderen leeren de gegeven stof te gebruiken, zoodat er levenskrachten voor het gemoed en de ziel kunnen ontspruiten.

„Daarin ligt nog altijd de fout van onze dagen, dat het weten .... ons bevracht als een last.... Het ware weten is voltooid, als het ophoudt weten te zijn en weer een eenvoudige menschelijke drijfveer wordt, — de wil.... Niet de wil is van huis uit het juiste, zooals de „practische menschen" zoo gaarne verzekeren, ... maar het weten wordt voltooid tot wil, wanneer het zich ontzinnelijkt en als geest „die zijn lichaam opbouwt, zichzelve schept". Dood en hemelvaart moet het weten doormaken, anders blijft het iets, dat als een stuk bezit bezwaart. „Een weten dus, dat niet persoonlijk is geworden, geeft maar een armoedige voorbereiding voor het leven."

Nadat de vrijheid van denken veroverd is — zegt Stirner — moet de drang ontstaan, deze zoozeer te volmaken, dat ze in de vrijheid van den wil omslaat. Daarom kan ook het laatste doel van de opvoeding niet meer het weten zijn, maar het uit het weten geboren willen, d.w.z. de personlijke of vrije mensch, die de waarheid uit zichzelf vindt, zonder autoriteit, a. h. w. door een herboren naiviteit. „Zulke geheel en al ware menschen levert de school niet; en als zij er toch zijn, zoo zijn zij het niettegenstaande de school.... Daar het onderwijs geen invloed op ons zedelijk handelen uitoefent, is het veelal zijn lot, vergeten te worden in zoover het

[1]) Afgedrukt in „Max Stirner's Kleinere Schriften" uitgegeven door J. H. Mackay Berlijn 1914.

niet gebruikt wordt, men schudt het schoolstof van zich af."

Doch ook niet alleen voor het „practisch leven" moeten we opvoeden. „De hoogste practijk is het veeleer, dat een vrij mensch zichzelf openbaart, en de kennis, die te sterven weet, is de vrijheid, die leven geeft." Niet slechts „vaste karakters", onwrikbare menschen moeten we willen bereiken, hoe noodig deze ook zijn, maar de eeuwige karakters, die eeuwig zijn, omdat ze in elk oogenblik zich zelf scheppen, — die komen niet uit de „practische" of „realistische" opvoedingsmethode voort. „Elk weten. hoe diep en geleerd ook, blijft toch slechts zoolang bezit en eigendom, zoolang het niet in het onzichtbare punt van het Ik verdwenen is, om van daaruit als Wil met almacht naar buiten te dringen. Tot zulk een immaterialiteit moet het weten overgaan, doordat het zijn sterfelijk gedeelte offert en in zijn onsterfelijk deel — wil wordt."

Hier nu ligt het gebrek van de tegenwoordige opvoedmethoden (en dit „tegenwoordig" dat Stirner neerschrijft, is in nog hoogere mate op onze tijd met zijn overbelaste programma's van onderwijs toepasselijk. De realisten (de H. B. S.-voorstanders, zouden wij zeggen) voelden het gebrek, maar trachtten het door een ongelukzalige „opleiding voor de practijk" te verhelpen. Zoo geschiedt het ook bij de opleiding der onderwijzers. De gedresseerden dresseeren op hun beurt de anderen, terwijl alle opvoeding en onderwijs iets persoonlijks moet worden, waarbij men zich steeds het besef voor oogen houdt, dat de ware aard van het weten erin bestaat, dat het nooit een bezit, maar het Ik zelf moet zijn. Daarom geen „concordaat tusschen school en leven" (zooals een schrijver van dien tijd geeischt had), maar de school zelf zij leven, de algemeene ontwikkeling door de school zij ontwikkeling tot vrijheid. Het inzicht in de levenloosheid van het humanisme had het realisme tot dit besef moeten brengen, maar in plaats van de formeele opleiding gaf het een materiëele. Ook deze practische opleiding staat nog ver ten achter bij de persoonlijke en vrije ontwikkeling, die niet alleen de geschiktheid geeft, om zich door het leven te slaan, maar ook de kracht om de vuurvonken van het leven uit zichzelf te slaan, niet alleen nuttige leden der maatschappij, maar vrije scheppende menschen te vormen. Het einddoel van deze opvoeding is de zedelijke vorming, want slechts in de vrijheid is de ware zedelijkheid. Stirner besluit zijn opstel met de korte samenvatting van zijn bedoeling: het weten moet sterven om als wil weer op te staan en als vrije persoon zichzelf dagelijks opnieuw te scheppen."

Dit het ideaal van het jaar 1842! In Stirner's tijd zelf en nog lang daarna bleef zijn stem die eens roependen in de woestijn. Slechts als een dun beekje vloeiden Stirner's opvoedings- en onderwijsidealen door de volgende 50 jaren — hijzelf was volmaakt vergeten. Eerst aan 't eind van de vorige eeuw werd de aandacht op hem gevestigd door den fijnvoelende schrijver en dichter J. H. Mackay, den „individualistischen anarchist" zooals hij zichzelf noemt en door den steeds naar vrijheid strevenden en alle medestrevers dankbaar erkennenden philosoof en paedagoog Rudolf Steiner.

In zijn „Philosophie der Freiheit" (verschenen 1894) wordt Stirner nog niet vermeld, hij was toen nog niet „ontdekt". In het door Steiner geredigeerde „Magazin für Litteratur" van 2 Juli 1898 betreurt hij het diep, dat Stirner haast 50 jaar lang aan de strevende menschheid verborgen bleef, terwijl hij juist voor het opgroeiende geslacht een zoo groote beteekenis had kunnen hebben. Nietzsche zelf zou ongetwijfeld met dankbaarheid Stirner's streven erkend hebben, — indien hij hem slechts gekend had. En in een opstel getiteld „Voilà un homme" (t. z. pl. 9 Juli '98) vat hij Stirner's paedagogisch ideaal samen in de woorden:

„Zij (de waarheid) wordt bij hem niet wereldbeschouwing, niet philosophie, waarvan hij ons mededeelingen brengt. Zij wordt persoonlijkheid. Het weten moet niet langer iets zijn, dat de menschen passief van buiten af ontvangen; het wordt in hen vleesch en bloed.... Zij willen nu, wat hun voorloopers slechts geweten hebben." Ook deze stemmen klonken 20 en meer jaar geleden. Welke stemmen vernemen we tegenwoordig, als het over „school en leven" gaat?

In de N. Rott. Ct. van 1 Mei l.l. vinden we de bespreking door v. d. H. van een werk over „Psychologisch onderzoek op de school". Niet over dit werk willen we het hier hebben (dat op zich zelf ook een symptoom is voor het hedendaagsche denken), maar over enkele zinsneden uit de bespreking.

„De student leert voor zijn examen, de gymnasiast of H. B. S.-er leert voor zijn rapporten, de kinderen van de lagere school leeren, omdat de meester het wil. Dit laatste schrijf ik om niet te veel verontwaardiging te wekken. Anders zou ik zeggen: die leeren heelemaal niet. Eigenlijk is dat 't dichts bij de waarheid. Want schrijven kunnen we allemaal wel zoo'n beetje, maar 9/10 van ons volk bedroevend slecht en, wat de orthographie betreft, even zoovelen „heelemaal niet"; en met rekenen is 't (voor zooveel de L. S. ermee te maken heeft) niet veel beter gesteld. Aardrijkskunde? Zie eens, wie van tien volwassenen, die geen ander dan lager onderwijs genoten, zonder aarzelen op de blinde kaart Purmerend, Hengelo, Veendam kunnen aanwijzen, of zelfs vlot de provincies met de hoofdsteden kunnen opnoemen. Geschiedenis? Vraag hun de jaartallen van de kruistochten of de beteekenis van het continentale stelsel. Spreek het niet tegen, omdat het u te ongerijmd of te onnoozel schijnt, maar probeer het. Het is zoo.... Het is zoo, helaas, dat het zes of meer jaren lange lager onderwijs.... bij den volwassene nauwelijks sporen achterlaat, en dus, bezien van uit „het leven", waar-„voor" het is, een tragi-comisch fiasco beteekent."

Tweeërlei moet ons hier opvallen. Ten eerste: men verwacht, dat de volwassenen op later leeftijd nog sporen althans van hun vroeger opgedane kennis zullen toonen. Ten tweede: men vindt, dat die sporen er niet meer zijn. Men spreekt van een psychologie, die het verband tusschen school en leven door systematiseeren van de beroepskeuze wil leggen en juicht dit toe, — dit punt willen we, gelijk gezegd, buiten bespreking laten. Maar

wel kunnen we in verband met het bovenstaande vragen: Wat zou het den mensch (en de maatschappij) baten, als hij later nog Purmerend op de blinde kaart wist aan te toonen, het jaartal van de kruistochten precies wist aan te geven, enz.? Kan dat ooit het doel van het onderwijs zijn? Kan een onderricht, dat hierin iets gewichtigs ziet, er ooit anders voor zijn, dan om .... zoo spoedig mogelijk vergeten te worden? Wanneer in den mensch als vrij wezen, zooals hij als ideaal aan Stirner en anderen voorzweeft, het weten als wil weer opgestaan is, heeft het geen bijzondere beteekenis, of hij nog „uit het hoofd" weet of niet meer weet, waar Purmerend ligt. (Van meer beteekenis zou het zijn, of hij behoorlijk geleerd had, hoe hij dit bij voorkomend geval op de kaart kan nazien en deze handeling nog weet uit te voeren). De vraag is gewichtiger, hoe het feit, zoowel dat hij het eenmaal geweten als dat hij het weer vergeten heeft, zijn wil beinvloedt, — of het zijn vrije wilsinitiatief bevordert of niet.

Het antwoord, dat we ook uit het aangehaalde opstel van Stirner kunnen lezen, luidt: het hangt er van af, hoe de kennis tot ons gebracht is, of deze werkelijk dood en opstanding kan beleven. Wanneer het als een doode namaak in bordpapier van een levend zaadje in ons gelegd is, dan blijft het een „Fremdkörper", die wel vergaan, maar niet ontluiken kan, en de ziel ontdoet er zich van, door het in het gebied der vergetelheid te stooten, waar het, evenwel niet een niets is, maar een eigen bestaan leidt, dat zelfs tot verzwakking van den wil aanleiding kan geven. Wanneer de kennis als een levend zaad wordt gelegd, zal zij sterven, zooals een zaad in den winter schijnbaar afsterft, maar zal tot ontluiking komen in het gebied van den scheppenden wil.

Het tegenwoordig onderwijs verlamt de krachten van den wil en van het gemoed. Dat wordt duidelijk ingezien in die kringen, waar meer naar een hervorming van het onderwijs streeft. Maar waar zal men de krachten vinden om werkelijk het nieuwe in de plaats van het andere te stellen? Stirner zeide het zoo duidelijk van het „realistische" onderwijs als reactie op het „humanitaire": „Men bemerkt aan de humanitaire vorming slechts het gebrek tot geschiktmaking voor het zoogenaamde practische (burgerlijke, niet persoonlijke) leven en ging daarom, in tegenstelling tot de formeele opleiding tot een materiëele opleiding over, in de meening, dat men (daarmee) niet alleen het formalisme zou overwinnen, maar ook de hoogste behoefte zou bevredigen." Tegenwoordig kan ook deze meening als overwonnen standpunt gelden.

Men wil het nu in sommige kringen in een overwegend practische opleiding zoeken, door de arbeidschool of „doe"school, waar dus de wil onmiddellijk gevormd wordt. Men zal dan na jaren moeten beleven, dat evenmin als de kennis, die als een afdruk van onze tegenwoordige wetenschap den kinderen ingeprent wordt, in het verdere leven zich handhaven, laat staan omzetten kan, zoo ook de onmiddellijke scholing van den wil (door handelingen en verrichtingen op materiëel gebied) geen vruchten dragen kan in het latere leven.

Men zou tegen het hierboven gezegde misschien kunnen inbrengen, dat althans op één-gebied van het leven het verschijnsel zich toch voor onze oogen afgespeeld heeft, dat de wetenschap een opstanding beleefd heeft als wil. Dat is n.l. bij de arbeidersbeweging. Zooals in het 1e hoofdstuk van de „Kern van het sociale vraagstuk" uitvoerig uiteengezet wordt: de proletarische beweging is doortrokken van de moderne natuurwetenschap, die bij haar niet abstracte theorie is gebleven, maar vleesch en bloed geworden is, en haar propaganda, agitatie, politiek, kortom haar wilsuitingen doordringt. Dat, wat daar optreedt, is evenwel een massale wil, niet de wil van de vrije persoonlijkheid, waar Stirner van spreekt.

Dr. R. Boos heeft in zijn belangwekkend opstel over „Steiner und die Politik" [1]), waarin hij ook aan de verhandeling van Stirner aanknoopt, het genoemd: de diepste tragiek, die het moderne leven inhoudt: wat in hem (Max Stirner) tot het „opgaan van de zelfbewuste wil in de vrije persoonlijkheid" geleid heeft, dat heeft in het leven van de groote massa tot de ontkenning van den geest en de persoonlijkheid geleid. „Wat in het individu de hoogste ontplooiing van de persoonlijkheid bewerkt, het „sterven en opstaan" (stirb und werde) van het weten in het willen, dat werkt vernietigend op de persoonlijkheid, wanneer het als een massaproces voltrokken wordt" (bl. 226).

Zal de mensch op latere leeftijd een wilsinitiatief bezitten, dat van de persoonlijkheid uitgaat en dat zich ook in kennis kan omzetten al was 't maar door de juiste behandeling van een atlas, wanneer men iets op het gebied van de aardrijkskunde wil weten! dan moet er èn in de leerstof, die op jeugdige leeftijd opgenomen wordt, èn in de handelingen, die men het kind laat verrichten, het element van het leven (zonder hetwelk er geen dood kan zijn) en van een latente wil (zonder hetwelk er geen opstanding kan zijn) al op intime wijze vervat zijn. Geen theorieën of experimenten kunnen den leerstof doen vinden, die dit levenselement in zich draagt. Daartoe is noodig de paedagoog, die als kunstenaar tevens schepper, als ziener tevens profeet is. Slechts uit een andere wetenschap dan die, waaruit onze huidige leerstof gedistilleerd is, uit een andere practijk dan die, van de alleen „practische menschen", kan de nieuwe paedagogie, met haar voedsel voor ziel en geest voor het geheele leven geboren worden.

Dat is de paedagogie, die in de Waldorfschool toegepast wordt, waar school en leven niet alleen in een concordaat te zamen leven, maar het onderwijs zoo gegeven wordt, dat het den volwassen mensch later, inplaats van een vracht, een last, tot een werktuig wordt of tot het materiaal zelf, waarmee hij als een kunstenaar vrij scheppen kan. Dat is het, waaraan onze tijd behoefte heeft. Daarom ken één enkele school als de Waldorfschool ook niet meer dan een voorbeeld zijn. Over de geheele beschaafde wereld is er behoefte aan zulke paedagogie. Bovenal moet het inzicht rijpen en

[1]) In de verzameling opstellen: „Vom Lebenswerk Rudolf Steiners" uitgegeven door Dr. Rittelmeijer, München 1921.

verspreid worden, dat dit werkelijk noodig is op paedagogisch gebied, — zoowel voor het lager, als het middelbaar een hooger onderswijs. En den weg daartoe zal een Wereldschool-vereeniging moeten banen.

E. VREEDE.

De ontwikkeling van de westersche menschheid.

Alle wetenschap ware slechts bevrediging der nieuwsgierigheid, als ze niet streefde naar verhooging der waarde van den individueelen mensch. R. Steiner.

Inleiding.

Spenglers in schier alle landen veelgelezen boek: „De ondergang der westersche beschaving" („Der Untergang des Abendlandes") heeft een zekere onbehagelijkheid gewekt in vele gemoederen, ook bij hen die de mogelijkheid ontkennen, objectief, methodisch uit de cultuurverschijnselen van het verleden een toekomst te voorspellen. Dit laatste geeft Spengler reeds in de inleiding van het boek als de bedoeling van zijn arbeid aan met de woorden: „In dit boek wordt voor den eersten keer de poging gewaagd, geschiedenis vooruit te bepalen. Het gaat er hier om, het lot eener beschaving, en wel van de eenige, die tegenwoordig op aarde, in haren vollen opgang is, nl. die van West-Europa, in hare nog niet voltrokken stadia te volgen."

Hoe kan het ook anders, dan dat de lezing van Spenglers boek bij ons West-Europeanen een zekere onbehagelijkheid achterlaat! Met een overal gezaghebbende, geeërbiedigde westersche denktechniek gaat Spengler met natuurwetenschappelijke objectiviteit de structuur van oude culturen na, stelt naast elkaar de Indische, antieke, Arabische en west-Europeesche Culturen, beschouwt ze in hun verloop en overgang in elkaar, en stelt zoodoende den vorm van het proces vast, waarin het westersche cultuur gebeuren verliep en nog zal verloopen, stelt vast, dat deze, onze, beschaving ten ondergang is gedoemd, wat ± 3000 jaar na Chr. beslist zal zijn.

Men kan, gelijk gezegd, de mogelijkheid ditte voorspellen ontkennen, ontkennen dat het „ooit zóóver zal komen". Men kan spreken van zijn onverwoestbaar geloof in de immanente machten in het menschenwezen, die een nieuwe geboorte in de beschaving zullen bewerken; men kan in abstracto wijzen op de ongekende diepten, de nog ongeopenbaarde mogelijkheden van het menschenwezen — men kan echter niet ontkennen, dat Spengler met een objectiviteit, die zich nuchter wil bepalen tot de gegeven feiten, ondergangs verschijnselen aanwijst, waartegenover geen zóó objectieve vernieuwingsverschijnselen nog te plaatsen zijn. Een onbehagelijk gevoel moet den westerschen mensch daarom bij Spenglers boek besluipen—

In Spenglers denkwijze en onderzoekingsmethode openbaart zich het natuurwetenschappelijke denken, dat gezag heeft, — openbaart zich echter tevens het ontoereikende van deze denkwijze, om nieuwe, vernieuwende werkelijkheden in de menschheidsontwikkeling in het licht der idee te heffen.

In een voordracht zegt Dr. Steiner o.a. het volgende over Spengler: „Moet ze (onze beschaving) niet ten onder gaan, als allen zoo denken als Spengler? Gelijk men materialist moèt worden, als men het denken niet losmaakt van zijn lichamelijkheid (en het in het bereik van rein geestelijke werkelijkheden brengt), zoo moet men ook over de westersche cultuur, gelijk Spengler denken, als men van uit zijn natuurwetenschappelijke beschouwingswijze de westersche cultuur bestudeert. Als echter allen deze cultuur met dezelfde oogen als Spengler gaan aanschouwen, dan zullen we ook ten gronde gaan. Daarom noem ik dit boek een vreeselijk boek. Want zij, die door deze ideeën, deze impulsen zijn aangestoken, die ze opnemen op eerlijke wijze, die moeten tot de dragers eener algemeene decadentie worden, die moeten wegen in hun zieleleven begaan, die tot den afgrond voeren."

We hebben reeds meermalen er op gewezen, wat het eenzijdige van het natuurwetenschappelijke denken is, wat, naast zijn vruchtbaarheid, zijn groote onvruchtbaarheid voor het menschenwezen manifesteert.

Sinds de Middeleeuwen streeft het natuurwetenschappelijk denken naar een wereldbeeld, waarin enkel mechanische wetmatigheid, starre natuurnoodwendigheid heerscht, waarin dus wordt afgezien van de werkelijkheid van „ziel" en „geest", zooals die zich in en door den mensch openbaren, — waarin, tijdens de ultra-materialistische periode, zelfs gepoogd werd, „geest" en „ziel" te beschouwen als productie van een duistere, ondefinieerbare wezenheid, die gedacht wordt als blijvende, overblijvende werkelijkheid, wanneer we uit ons natuurbeeld alles elimineeren, wat de mensch als geestelijk wezen, als denkend en waarnemend wezen, in en aan de natuur beleeft. „De materie", zegt Wundt bijv., is een „Substraat", dat ons nooit zelf, maar steeds slechts in zijn werkingen aanschouwelijk wordt." De groote onbekende dus, de wereld van het „Ding an sich". „Nooit zullen we weten," zegt daarom Du—Bois—Reymond, „wat eigenlijk in de ruimte als materie spookt."

Afgezien echter van het feit, dat het onmogelijk is gebleken, bij het begrip materie, dat de mensch zich „achter" de rijke, concreete, ons gegeven waarnemingswereld denkt, zich werkelijk iets te denken, afgezien van het feit, dat een „grof materialisme" als in Büchners bekende „Kracht en stof" bijv. tot het verleden behoort, blijft het toch het streven en de gezindheid van het natuurwetenschappelijk denken als „werkelijkheid" zich enkel dat voor te stellen, wat als starre natuurnoodwendigheid, als mechanische causaliteit functioneert, en wordt het meer en meer onmogelijk zich iets anders als werkelijkheid voor te stellen. Deze gezindheid vloeit langs tallooze kanalen in het zieleleven van den modernen mensch; we ademen haar a. h. w. in, tijdens ons dagelijksche leven. Van toepassing blijft dus wat Büchner in „Kracht en Stof" zegt: „De mensch, die machteloos staat tegenover dien natuurdwang (diegene nl. welke het natuurwetenschappelijke denken als universeel heerschend meent te vinden), arbeidt met elken stap, dien hij voorwaarts doet in de

ontdekking der natuurwetten, a. h. w. aan zijne moreele zelfvernietiging."

Had de natuurwetenschap alléén gelijk, had zij gelijk voor alle gebieden van het bestaan, dan was alle moraliteit en vrijheid, alle geestelijke productiviteit een ijdele waan, dan was zelfs het achtgeven op de elementaire gevoelens in ons, die ons aanleiding kunnen zijn om dit vrije, moreele leven te zoeken en te verwerkelijken als ons ware menschzijn, onzin. Berouw, schuldgevoel, verzoening van ons „lagere" wezen met het „hoogere" hadden dan geen beteekenis meer. „Deze begrippen mogen in de scheppingen onzer dichters verder leven, gelijk tot nu toe, voor de strenge kritiek van het gelouterd wetenschappelijk inzicht kunnen zij niet stand houden." (v. Liszt).

Reeds in zijn jonge jaren had Dr. Steiner een gevoel voor dit alles, doorzag en beleefde hij het tragische van ons geestesleven, het tragische van den modernen mensch, die eenerzijds bewust streeft naar een bovengeschetst werkelijkheidsbeeld met zijn starre natuurnoodwendigheid, — en anderzijds tot „individu" is geworden, daar in hem gaan ebben de oude, van gemoeds- en bloedsmachten doordrongen, natuurlijke zedelijkheid en instinctieve sociale impulsen, die hem misschien nog eenigen tijd slechts zullen kunnen doen teren op een „natuurlijke goedheid." In zijn zieleleven wordt echter dit alles al meer en meer overstraald en verdrongen, door een koud, nuchter geesteslicht, gelijk de zon den nachthemel onzichtbaar maakt. Een geestesleven ontstaat, dat niets als werkelijkheid kan doorgronden en binnen het bereik van 's menschen beleven kan brengen, wat de oude sociaal, en moreel instinctieve impulsen kan omzetten in zelfbewuste, vrije, scheppende moraliteit. Verdorren moet dit natuurlijke gemoedsleven dan langzamerhand, of duister oplaaien als felle egoïnstincten.

Reeds in 1894 gaf Dr. Steiner in zijn „Philosofie der Freiheit" een weg, die voor ons intellectueele cultuurstadium is te bewandelen, om ons op te voeden, tot de werkelijkheid van een bewust, kiemkrachtig geestesleven. Met dezelfde objectiviteit wordt ons ziele- en geestesleven aan een onderzoek onderworpen, als het natuurwetenschappelijk denken eischt voor de zinnenwereld. Gestreefd wordt naar „resultaten van onderzoek van ons zieleleven, naar natuurwetenschappelijke methode", gelijk het motto op het titelblad ons zegt. Al reeds in de beide eerste hoofdstukken wordt het ons duidelijk dat het probleem der menschelijke moreele vrijheid nauw samenhangt met de natuur van het menschelijke denken. In zoover de mensch de motieven van zijn handelen aan het „reine denken" ontleent, volgt hij geen „natuurnoodwendigheid", volgt hij niet impulsen, geen aandriften tot handelen, die door zijn lichamelijkheid bepaald zijn. In dit „reine denken" toont hij ons dan, empirisch aanwijsbaar, de eerste elementen van een „bovenzinnelijk", van onze natuurlijke, lichamelijke organisatie in wezen onafhankelijk ervaringsgebied, de kern van een reëel geestesleven, dat zich methodisch laat ontwikkelen, zooals bijv. is aangegeven in Dr. Steiners: „Hoe verkrijgt men bewustzijn op hoogere gebieden".

De moderne natuurwetenschap is op den weg om onweerlegbaar aan te toonen, of heeft reeds genoegzaam aangetoond, dat ons gewone bewustzijnsleven, ons denken, voelen, willen en waarnemen afhankelijk is van de „natuurlijke" organen van ons lichaam. Bovengenoemd voor ontwikkeling vatbaar, door zijn eigen wezen tot ontwikkeling drijvend ervaringsgebied in het „reine denken", doet ons echter beleven, dat „niet de ziel in haar wezen van de lichamelijkheid afhankelijk is, maar alleen het gewone (natuurlijke) bewustzijn dat de ziel van zichzelf heeft. Het wezen der ziel vloeit zoo min in dit gewone bewustzijn, (dat ze van zich aan hare natuurlijke, lichamelijke organisatie verwekt), als mijn wezen in een spiegelbeeld, dat een spiegel me terugkaatst, aanwezig is. Dit wezen van de ziel kan dus ook niet in het gewone bewustzijn gevonden worden, het moet in een „ander" bewustzijn beleefd worden." Dit „andere" bewustzijn, dit andere geestesleven, is met de natuurwetenschappelijke methode, exact te ontdekken, door een aandachtige opmerkzaamheid, een voortgezette zelfopvoeding waartoe genoemde werken ons raadgevers willen zijn. De ervaringen in het „reine denken" vormen a.h.w. de natuurlijke overgang tot datgene, wat geschilderd wordt als „imaginatie", „inspiratie" en „intuitie", als een geestesleven dat ervaringen binnen het bereik van ons bewustzijn brengt, die bijv. eenigszins systematisch zijn geschilderd in „Geheimwissenschaft in Umriss" o.a. in de hoofdstukken: „Weltentwickelung und Mensch".

Spengler moge exact, natuurwetenschappelijk uit de aan zijn denken toegankelijke verschijnselen de ondergang der westersche beschaving proclameeren. Even exact, even phenomenaal, aanwijsbaar kan anthroposofische georienteerde geesteswetenschap, gelijk wij hierboven slechts getuigend waagden aan te duiden, realiteiten binnen het bereik van onze verdiepte en verscherpte aandacht brengen, die kunnen voeren tot de opbouw van „den nieuwen mensch", tot eene organische omzetting van den „natuurlijke mensch", die slechts kan bestialiseeren in het koude, onvruchtbare licht van het geschetste natuurwetenschappelijk denken, — tot de vrije mensch, die zich kan ontplooien in een geestesleven, waarin hij even warm kan leven en scheppen, lijden en liefhebben als de oude, natuurlijke mensch in zijn stam, kaste of volksverband, overstraald door het licht van zijn „natuurgoden".

Opgevoed moeten wij daartoe worden; ons zelf moeten we daartoe op mondigen leeftijd opvoeden. „Van nature", door datgene wat het gewone geestesleven ons omtrent natuur en natuurnoodwendigheid weet te openbaren, gaan we den weg, die Spengler ons aangeeft, op welke wijze dan ook. Deze „opvoeding", het verschiet dat anthropisifisch georïenteerde geesteswetenschap ons als vruchtbaar, nieuw geestesleven toont, vermag echter verlangens, vermag een streven in den mensch te bevredigen, dat reeds in de middeleeuwen in de besten zich manifisteerde, zij het ook chaotisch en onvruchtbaar door de zich ontwikkelende algemeene cultuurverhoudingen. Dit streven naar een „nieuw geestesleven" is nu meer dan ooit levend in tallooze, half of schier geheel verkapte gedaanten, in den algemeenen roep naar een „menschwaardig" bestaan.

Het in zijn geboortepunt te vinden, het in zijn kernbeteekenis voor den mensch als individu en sociaal wezen in het volle licht te plaatsen, zooals dit in de anthroposofische litteratuur geschiedt, zal in deze opstellen, zij het ook zeer vluchtig, getracht worden.

N. D. FRANKENA.

Buddhisme en Christendom.

In „Eenheid" van 12 Mei l.l. wordt een korte verhandeling gegeven over het laatste werk van Maeterlinck getiteld „Bergpaden" (vertaling van Mevr. G. M. van der Wissel—Herderschee), een boek zoo zegt men, waarin Maeterlinck zich doet kennen als occultist, als theosoof, als bewonderaar en aanhanger van de oude Indische wijsheid en religieusiteit, met name van de Karma en Reïncarnatie-leer. Allerlei, zoo zegt de criticus verder, gaat aan onzen peinzenden geest voorbij.

Over dit allerlei wenschte ik het hier te hebben.

Dit allerlei begint te zeggen, dat meer dan eens een vergelijking wordt gemaakt tusschen Christendom en Buddhisme, welke steeds, zooals hier te verwachten was, uitloopt op een triomf van het laatste.

Hier zou hij u doen denken aan Schopenhauer, volgens Paulsen, die uit antipathie tegen het Christendom of beter gezegd tegen de Kerk en hare dogma's, meer begrijpelijk is.

Volgene Maeterlinck stamt het ware religieuse begrip slechts uit het Oosten en is het Christendom, de leer van Christus slechts een geschonden tak van den grooten stam, van den moedergodsdienst.

Nu is het wel typeerend voor den geest van onzen tijd, dat door vele groote geesten, waaronder ook een Maeterlinck gerangschikt wordt, dergelijke verwarrende begrippen van zoo cardinalen omvang de wereld worden ingeslingerd zonder verdere argumentatie of documentatie.

Of moet men als argumentatie beschouwen hetgeen hij zegt over „de twee hersenhelften" n.l. dit:

„Het schijnt inderdaad zoo te zijn dat er in de „menschelijke hersenen een Oostelijke en een „Westelijke helft is, die nooit gelijktijdig gefunctio- „neerd hebben.

„De eene verschaft hier de rede, de wetenschap „en de bewustheid; de tweede scheidt daarginder „af de intuitie, de godsdienst, het onder-bewustzijn.

„De eene weerkaatst enkel het oneindige en het „onkenbare; de andere stelt enkel belang in wat „zij mag hopen te begrijpen."

Bij de helft der herseninhoud, waartoe dan de rede behoort en waaronder zich ook een groote geest als Maeterlinck rangschikt, zien we dan toch een merkwaardig verschijnsel optreden.

Het Buddhisme dat ter zijner tijd een deel der menschheid een nieuwe impuls moest brengen en ook bracht kan een Maeterlinck van uit een occult standpunt aannemen.

Het zoo meer nabij nog zijnde, het meer grijpbare Christus-gebeuren wordt reeds uitsluitend met de rede behandeld.

Afgezien van elk geesteswetenschappelijk standpunt, lag het dan toch voor de hand dat hier de rede ook een evolueerend karakter aannam en moest men dat wat men tijdens het ontstaan van het Buddhisme slechts met mystieke oogen aan kon zien, nu toch voor het Christusgebeuren naast de rede ook met de mystiek kunnen bevatten.

Nu verwijt Maeterlinck echter de westersche Geest, blind te zijn geworden voor de mystiek van het Oosten.

Het lijkt een beetje op de splinter in een ander mans oog.

En logisch verder redeneerend zou Maeterlinck dan toch ook moeten komen tot een trachten om van de beide hersenhelften één groot geheel te maken, een éénheid te vormen en niet verwerpend dat wat de evolutie bracht met de vergevorderde natuurwetenschap en techniek, teruggaan tot de mystiek alleen, maar door en met de kennis die ons geschonken werd door die natuurwetenschap en techniek, een brug te slaan naar de andere helft der hersenkast en ook de mystiek weer te grijpen om zoo te komen tot de ware geest welke achter die natuurwetenschap en techniek staat en door de mystiek tot ons spreekt.

Dan zou hij er ook toe komen om het grootste dat der waereld gebracht werd, het Christusgebeuren als hetzelfde te beschouwen als het Buddha-gebeuren maar in evolueerende zin, nu niet slechts een nieuwe impuls brengend aan een deel der menschheid maar nu om de geheele menschheid weer een nieuwe impuls te brengen en wel de volle ontplooiing van het menschelijk bewustzijn, het menschelijk „Ik", waardoor het mogelijk is geworden om weer terug te keeren tot die „Eenheid van Geest" waarvan en de Christus en de Buddha slechts hebben willen getuigen.

E. WEIJL.

Bolchewisme.

In onderstaande regelen wordt een gedeelte weergegeven uit het dagboek van de Russische schrijfster Zinaida Hippius—Mereschkowsky, die tot 't begin van 1920 in Petersburg woonde. Het moge als een voorbeeld dienen, tot welke verschrikkelijke consequenties een aanschouwingswijze leidt, welke den mensch uit de wereldbeschouwing uitsluit, welke a. h. w. geheel en al van den mensch afziet.

Mereschkowsky schrijft: „Het is absuluut idioot van de zijde van Europa, om commissies en afzonderlijke personen naar hier te zenden, met het doel om inlichtingen in te winnen. Men zendt ze toch maar in de armen der Bolchewisten. En door deze worden ze ingelicht. Zij richten schouwburgdecoratief voor hen op, huisvesten ze in de Astoria, bewaken ze openlijk bij dag en nacht en maken voor hen elk contact met de buitenwereld onmogelijk. En laat zoo'n commissielid gerust probeeren alleen over straat te gaan; voor elke deur staat een schildwacht...

Wij zijn onbewegelijk en stom en wij zijn met ons geheele volk niet waard, menschen genoemd te worden. Maar wij leven nog en wij weten, weten.....

Hier volgt de nauwkeurige formule: Wanneer

in Europa in de 20e eeuw een land met een zoo wonderbaarlijke, in de wereldgeschiedenis nog nooit voorgekomen algemeene slavernij bestaan kan en Europa dit niet begrijpt of het zoo maar heel gewoon bij zich neer laat glijden, dan moet Europa te gronde gaan. En dit zal aan Europa vergolden worden.....

Ja, het is slavernij. Een physieke afmaking van den Geest, van het denken, van elke persoonlijkheid, een afmaken van alle kenteekenen, die den mensch van het dier onderscheiden. De verwoesting, de ineenstorting van de geheele beschaving. Talrijke lijken van blanke negers.....

Er bestaat een gruwel, die nog afgrijselijker is, n.l. de stomme angst, om eens de menschelijke gelaatstrekken te moeten verliezen. Mijn eigen gelaat en alle menschelijke gezichten om mij heen.... Wij liggen daar heen en raaskallen, evenals de dwaas bij Dostojewsky, de zinnelooze woorden: „Bobok.... Bobok...."

Als iets verschrikkelijks zweeft over deze ontroerende beschrijving het spook der menschelijke afstammingstheorie in zijn tegenwoordige vorm, n.l. de geest van dàt denken, dat den mensch slechts als het laatste en meest volmaakte lid beschouwt van het dierenrijk.

Ook de moderne natuurwetenschap heeft met zijn afstammingsleer hard meegeholpen den mensch uit de wereldbeschouwing uit te schakelen, heeft medegeholpen „aan het afmaken, het dooden van alle kenteekenen, die den mensch van het dier onderscheiden....."

De aanhangers van het Bolchewisme, van het in al zijn consequenties doorgevoerde Marxisme, brengen dátgene in toepassing, wat zij in de moderne natuurwetenschap omtrent deze afstammingstheorie hebben geleerd. K.

Goethe over Vrijheid en Gelijkheid.

Wetgevers en revolutionairen, die tegelijkertijd gelijkheid en vrijheid beloven zijn phantasten en kwakzalvers. Er kan geen Maatschappij op het beginsel van Vrijheid gegrondvest zijn. De Gelijkheid wil ik in de maatschappij vinden, de Vrijheid, n.l. de zedelijke, waaraan ik mij wensch te onderwerpen, breng ik zelf mee. De maatschappij, waarin ik mij beweeg, moet mij echter zeggen: gij moet allemaal aan elkaar gelijk zijn; zij kan er echter slechts bijvoegen: wij wenschen, dat gij ook vrij moogt zijn, d.w.z wij wenschen, dat gij met overtuiging, uit vrije redelijke wil van uw eisch van voorrechten afstand doet...

(Nagelaten papieren v. Goethe; Goethe's Jaarboek 1901).

K.

Paedagogie.

In een der groote dagbladen kwam onlangs een artikel voor van C. over de kunst van het vertellen en over de groote beteekenis van deze kunst voor het kinderleven.

„Het lijkt — zegt C. — wel de grootste dwaasheid, aan kinderen levenskunst te willen leeren zonder dit opvoedmiddel bij uitnemendheid. Niets kenschetst de paedagogische armoede van onzen tijd beter dan het gebrek aan behoorlijke vertelboeken. Met uitzondering van aardig verluchte aftelrijmpjes en enkele precieus en karig geïllustreerde dure werkjes is alles leelijk, grof en nuchter en de tekst erbarmelijk. Levenslang herinnert gij u een vertelling, een prentje uit uw prilste jeugd. Bezin u en ontken, dat menig verhaal van invloed is geweest op uw levenslot. En toch, hoe wordt de vertelkunst verwaarloosd; hoe gebrekkig is niet het weinigje, dat hier den kleinen wordt aangeboden. Vertellers en vertelsters — vele zijn er met een aangeboren gave — behoorden opgeleid te worden. Het is een kunst, die bijna niets kost, een genot voor de allerarmsten. En wie weet hoeveel opgang menige beminnelijke vertelster zou maken, die gelijk de troubadours van den ouden tijd rondging bij de gezinnen om in huis of op de wandeling de kinderen een paar uren lang te brengen in de wereld der verbeelding!

Voor het jeugd worde het eindelooze lezen ten deele vervangen door het levende woord."

Wij kunnen naar aanleiding van dit artikel niet nalaten om te wijzen op datgene, wat door Dr. Steiner reeds jaren geleden werd geschreven in zijn boekje: „De opvoeding van het kind uit het gezichtspunt der Geesteswetenschap" en op de verschillende artikelen over Paedagogie, reeds in vorige nummers van dit blad verschenen.

K.

De idee der drieledige indeeling in de buitenlandsche pers.

In de „New York Tribune" verscheen onlangs een artikel, getiteld: „The Threefold State", waarin Dr. Steiners „Kern van het sociale vraagstuk" „het interessantste boek, dat in zijn soort sedert jaren, mogelijk sinds geslachten, verschenen is" werd genoemd. De schrijver tracht dan de vruchtbaarheid der ideeën van genoemd boek aan te toonen voor den ondernemer, die werkelijk interesse heeft voor het arbeidersvraagstuk. Hij schrijft dan o.a.: „In zijn streven, waren op de meest „economische" wijze voort te brengen, te verdeelen, te verbruiken, treedt het economische belang, dat is duidelijk, het menschenrecht met voeten. Als het aan de econ. krachten alleen is veroorloofd, over de waarde van menschelijken arbeid te beslissen, dan kan deze waarde zoo laag getaxeerd worden, dat een menschwaardig bestaan niet langer mogelijk is." Van uit dit inzicht geeft de schrijver dan een beschouwing over Dr. Steiners idee der drieledige indeeling, vooral in verband met de mogelijkheid, dat menschelijke arbeidskracht niet meer als waar in het maatschappelijke leven wordt behandeld; en legt dit alles voor discussie aan het onbevooroordeelde Amerikaansche publiek voor.

Het Londensche blad „The Flame" geeft een recentie over Dr. Steiners „Kern van het soc. vraagstuk." Zeer treffend vindt de recensent de analyse van het proletarische geestesleven in het eerste hoofdstuk. In 't bizonder wordt echter gewezen op

de ideeën over kapitaal en initiatief des ondernemers, die het 3e hoofdstuk ons geeft.

In de Italiaansche krant „Economista" wordt in een recentie der „Kern v. h. soc. vraagstuk" er op gewezen, dat bij de oplossing van het maatschappelijke vraagstuk daar niet alleen van economisch en politiek standpunt wordt uitgegaan, maar dat vooral gestreefd wordt door de beweging voor „drieledige indeeling" naar een nieuw geestesleven, opdat het kernprobleem der tegenwoordige menschheid verzorging en aandacht vindt. — Op ongeveer gelijke wijze wordt over genoemd boek geschreven in het Romeinsche blad „Minerva". Eenigszins intenser houdt zich Professor R. Piero Colombo in een brochure „La Questione sociale nel pensiere di R. Steiner" met de idee der driel. indeeling bezig. Daar lezen we o.a.: „Ik geloof dat de maatschappelijke orde, die door Dr. Steiner ons wordt voorgeslagen, de moderne wereld hare ware, redelijke organisatie zal kunnen brengen".

Ku-Hung-Ming over Europeesche cultuur.

In zijn boek „China's verdediging tegen Europeesche ideeën" uit de Chinees Ku—Hung—Ming gedachten, die wel is waar specifiek en eenzijdig oostersch zijn, echter toch een kern van waarheid bevatten, die voor de menschheid van Midden- en West Europa waard is behartigd te worden.

Hij zegt: (blz. 25). „Het wil me schijnen, alsof de geestestoestand van den modernen doorsnee Europeaan, die in China komt en van vooruitgang en hervormingen spreekt, nog veel hopeloozer is dan zelfs die van onze eigen oude chineesche literaten. Het is waar, deze Chineesche literaten kennen geen andere cultuur dan hun eigene; maar zij weten tenminste iets van hun eigen cultuur. De doorsnee Engelschman of Europeaan, die zoo prachtig in China over vooruitgang en hervorming praat, kent niet eens zijn eigen cultuur, ja hij weet niet en kan niet weten wat eigenlijk cultuur is, omdat hij er niet aan gelooft dat er zooiets bestaat als ware rede en Gods wil. En zonder geloof daaraan is geen cultuur, maar slechts anarchie in deze wereld mogelijk".

Mededeelingen.

Zij die nadere inlichtingen wenschen omtrent de denkbeelden die leiden tot Drieledige Indeeling van het sociale Organisme of die deel wenschen te nemen aan cursussen over dit onderwerp, kunnen zich tot onderstaande adressen wenden:

Amsterdam, F. C. J. Los — Wanningstraat 11.
Arnhem, Oosterbeek, Gorssel, Mevrouw Peelen—Beyen, Honswijck-Gorssel.

Blaricum,	Mevrouw Jansen—Zijlstra.
Delft,	Prof. Dr. H. S. Hallo, Rotterdamsche weg 2c.
den Haag,	Schriftelijke aanmelding aan het gebouw der Haagsche Afd. v. d. Bond. Ieplaan 85.
Leiden,	M. Stibbe, Nieuwsteeg 23a.
Rotterdam,	J. P. Soetekouw, Soetedaalscheweg 65.
Utrecht,	P. J. de Haan, 45 Parkstraat.
Wageningen,	Mevr. C. Koch—Wehlburg. Straatweg B 298.
Zaandam,	N. D. Frankena, Soeteboomstraat 4.

Nieuwe Literatuur.

Vom Lebenswerk Rudolf Steiners. Eine Hoffnung neuer Kultur.
Herausgegeben von Lic. Dr. Friedrich Rittelmeyer. Gebonden f 5.00.

Prof. Dr. H. Beckh, Etymologie und Lautbedeutung im Lichte der Geisteswissenschaft f 0.45

Dr. Roman Boos. Die Dreigliederung des sozialen Organismus und der Staat. f 0.30

F. Engelmann. Ist die Dreigliederung undeutsch. f 0.25.

Dr. W. J. Stein. Die moderne naturwissenschaftliche Vorstellungsart und die Weltanschauung Goethes, nieuwe uitgave, ing. f 1.50, geb. f 2.—

Dr. W. J. Stein. „Rudolf Steiner als Philosoph und Theosoph". 2e Druk. gebr. f 1.15

Uehli, Rudolf Steiner als Künstler f 1.15

Die Drei. Monatsheft für Anthroposophie und Dreigliederung. IV.
per abonn. 12 nummers f 10.—

Bovenstaande werken zijn verkrijgbaar in den boekhandel en bij P. J. de Haan, 45 Parkstraat, Utrecht.